

СВЕДОЧЕЊА: Радојко Ђурић

Пишу: Славица Радовић и Момчило Димитријевић

*...Зла никада не долазе сама
већ увек најчађу у чејмама...*

Шекспир

Живот је за сваког од нас недокучива и велика тајна, а тајне, за којима у нашим причама трагамо, нас често доводе у недоумицу: да ли све то има неког смисла. Оне нас, скривене ту у нашој близини, стално изазивају да трагамо даље и све даље, будући нам успавану савест опомињу да просто немамо право на ћутање. Свакако да није лако трагати за истином и веровати казивачима који знају бити пристрасни и оптерећени емоцијама. Можда **Истина као идеал и јесте недостижна**. Потискивање истине о коренима људског зла има још мање смисла. Оно неће довести до оздрављења духа, већ ће допринети даљем и већем акумулирању мржње која се по правилу, кад тад поново излива на истим просторима, на генерације које никакве везе са конкретним злочинима нису имале. Тако се ми стално вртимо у истом зачараном кругу, и чудом се чудимо како се наша трагична историја понавља. Никако да извучемо одређене поуке. То нас наше, још неоткривене тајне опомињу да немамо право на „тишину“ (да не седимо на две столице, и не „намигујемо“ и једнима и другима).

И данас, после много година, одговорни за многа зла **ћуте заробљени у својим заблудама и трагичним сећањима. Како је њиховим душама?** Да ли могу мирно да спавају, сањају ли своје жртве? Нема покајања, нема исповести, нема одрицања; а злочини никада не застаревају, чак ни када њихови починиоци оду из овоземаљског живота. Многи наши саговорници су били врло јасни, наводећи имена, говорили о највећим злочинцима из нашег краја. Њихова имена су углавном позната, а ми их, не из страха, не наводимо. Свакако да се никакви трагови не могу забашурити, они криви нарочито. Најтрагичније од свега је то, што многе улице, тргови и установе још увек носе имена људи који су многе **људске и Божје законе прекршили**, а ми се понашамо као да нас се то не дотиче, или се чак тиме и поносимо. Ариље се нарочито тиме може „похвалити.“

БАЧЕНА ЈЕ ЉАГА НА ЊЕГОВО ИМЕ

Унамери да бар донекле актуелизујемо животни пут поручника краљеве војске **Радојка Ђурића**, једне од најконтроверзнијих личности нашег краја из времена рата, долазимо до **Цмиље Ђурић**, казивача ове наше приче.

Ова, крепка и стамена деведесетогодишња старица, на својим плећима осетила је све олује и ударе живота. Рођена је по завршетку Првог светског рата, 1919. Са непуних седамнаест година удала се у Ђуриће и свила гнездо у богатој и чувеној породици **Илије Ђурића** који је имао шест синова и две кћери. Удала се за Драгољуба и са њим изродила петоро деце.

Почетак Другог светског рата унео је и у ову, иначе сложну, породицу немир и страх. Као да се сав јад и чемер читавог света надвио над наш крај. У пролеће '41. све је мирисало на зло, расуло и велеиздају. Рат унесе тескобу у људске душе. Стрелња и страх беху свуда:

у кући, и у шуми, и у пољу, и у ноћи, и на небу, и у ветру... Помрчина је јела људе. Обрад, најстарији од браће био је у жандарима, Милојко је био на одслужењу у војсци, а Радојко, поручник краљеве војске те '41. нашао се у Загребу.

–*Каг сам ја дошла из **Жирав**, Радојко је већ био ојшшао на школе – крши руке и прилично нервозно почиње да нам износи своју животну причу, Цмиља, жена која се кроз све животне недаће носила сама. Одмах по ослобођењу остала је удовица. Зато сада сетно и са великом горчином прича о свему што је преживела, али прича. Каже, треба људи да знају ко је био Радојко Ђурић. **Велика је љага бачена на његово име, а није крив, мнозима је он животи сјасио.** Готово у једном даху изусту ова старица, враћајући се на почетак приче.*

–*Ојшшао је на Војну академију иако је ојшао био пројшшван њоме и љрејшио да ће га се одрећи љреко*

Цмиља Ђурић

*новина. По њочейку рајта и он и Милојко врајили су се кући. **Млади поручник Ђурић, пробуђене националне свести није могао чекати да му неко други ослобађа земљу.** - Обрад се љовукао из жандара - наставља Цмиљка причу. **Мој муж никуда није ишао. Сам себе је љовредио у колена и носио је ишшај. Храмао је. Чесћо сам га ишшала како***

не заборави, а он ми каже: „Не моџу, иџра ми џлава на раменима.“

Војни пораз Краљевине Југославије, као и муњевита окупација Србије су изазвали колективни дефетизам, разочарење и депресију. Млакост и малодушност војске, која ипак није капитулирала, најтеже су пали легендарним Солунским ратницима који су дочекивали своје, издајом, разочаране синове. Завлада безвлашће. Обезглављена и војници нису могли бранити слободу и част коју им донеше њихови преци. Тај слом многи су поредили са Косовом 1389.

Одмах након капитулације, када се схватило да су Немци поробили земљу, на све стране почеле су да се дижу устанци. Четници, комунисти – свеједно који, позивали су народ на борбу против окупатора. Ђурићева официрска част није дала мира његовом немирном слободарском духу да седи скрштених руку и посматра пропадање своје земље. Био је један од „Равногорских првобораца“. У његовом ратном досијеу

ће се касније наћи и квалификације које ће бити у несагласју са његовом правичношћу-честитошћу, како су га описали његови савременици **Нада Мијушковић, Љубинка Алексић, Олга Солујић, Стеван Божић...**).

МНОГИ СУ НЕСТАЛИ У “ПОМРЧИНИ”

Уто време у својим агитацијама био је врло активан **Стеван Чоловић који је по инструкцијама Коминтерне**, на партијским скуповима говорио о „дизању устанка“. Комунисти су на себе скренули пажњу и изашли из анонимности спаљивањем општинских архива, матичних књига, пљачкањем пошта, чак убиством чувара реда-жандара и председника општина. Милојко и Радојко, браћа Ђурићи, обрели су се међу њима **25. августа 1941. на Клокочу**, на месту званом „ЦЕР“. (Неколико дана раније, 08.08.1941, Стевови партизани

су из заседе **убили председника радобуђске општине Божа Крчића**). Радојко је тада, поред осталог, рекао да треба кренути у борбу против окупатора, али **да војском треба да руководе прави војници-официри а не комунистички револуционари**. Ни сам Радојко није слутио да је комунизам опасно зло и напаст који ће овладати српским народом, али је предосећао њихову победу.

–*Све је то било кријући свекру* – каже Цмиља. *Ноћу су оглазили, све док му неко није доказао ишћа раге. А био је сипроџ и ѡрек човек. Сви су њега слушали. Једноџ јуѡира их је ѡушком најѡерао да ѡризнају куда иду и ишћа раге. Али, беху и они уѡорни. Све су неѡирали док се није обратио Радојку: „Какав си ти официр, каџ лажеш оца?“ Таџа су ѡризнали да су ишли на сасѡанке код Сѡевана Чоловића. Никаџ ѓа нисам видела љућеџ неџо ѡа-џа:“ Пре љу вас убиѡи неџо да бџдеѡе комунистѡи.“ Нису му ѡроѡивречили. Послушали су ѓа, али му је Радојко ѡаџа рекао неѡиѡо ишћо ми и саџа одзѡања у ѓлави: „Знај да више неѡу ишћи на сасѡанке, али знај да ће каџ све бџде ѡроѡло и раѡи се заврѡио, они ѡобедѡѡи.“ После ѡѡѡа јѡш извесно време били су кући, а онџа су обојѡа оѡишѡила некуџ. А увек су били заједно.*

И уместо да се све српске пушке, као у прошлом рату, окренуше на једну страну, и у селу Вране, наомак Ариља, кренуло се у рат у више колона, које су се најчешће бориле између себе. Поделише се

укућани, комшије, подели се и крв и мржња. **Равногорци, партизани, Љотићевци, Недићевци...** у једном селу, а исти народ, иста вера, исти језик, исте униформе, само обележја другачија. Није се знало ко у кога пуца, ко кога убија.

Несреће за породицу Ђурић почеле су већ те 1941. Након ослобођења Ариља од жандарма почели су да се формирају одбори. **Једног дана позваше и Илију на састанак. Више се кући вратио није. Одмах су га затворили и спровели у Ужице, где је после извесног времена стрељан. Једина његова кривица била је што није био уз партизане.**

–*Повремено су долазили кући обојѡа. Са Радојком, све до њеѡве ѡѡѡибије, био је и Јеремѡја Солујић, коџа су комунистѡи убили у Беоѡраџу, само неколико месеци касније, без суђења, без ѡресуде, а имовину конфисковали.*

У почетку рата у ариљском крају биле су стационариране четничке јединице: поручника **Ђурића, поручника Пеливановића**, потпоручника **Мића Луковића, Чеџа Милинковића, Цветка Гавриовића**, док су повремено били активни борци **Божа Јаворског**.

И **Милош Марковић** је долазио нашој кући. Заједно су учествовали на **Бадњи дан 42. у Висоци** – у најжешћој борби у нашем крају против партизана. Тада је рањен у ногу, Радојков брат Милојко. (Партизани су, са брџа **Сивош и Смрдан** потиснути према Округлици и Мо-

Радојко Ђурић

чиоцима, а затим у Босну. прим аут.).

-Милош и Радојко су се слађали -наставља своје казивање Цмиљка. *Шта им је после било ја не знам. Знама само, нама је пренејо, да су горе у Висоци имали сасијанак. Мислим да је тада убијен Игњатијевић у Новој Вароши. Радојку су тада саветовали да се чува. И њега и Милојка су ухватили, свезали им руке и сировели их на Равну Гору, одакле су успели да побегну за Београд. Оишли су право код Милана Негућа. После тога долазили су често кући, а током 1943. године Ариље је било у њиховим рукама.*

НИСУ НАС МОГЛИ УНИШТИТИ

Много Ариљаца, нарочито Врањанаца, било је са њим. Они старији памте, '43. и долазак Бугара у Ариље. Наишли су преко Рогу. Кажу, палили су све пред собом.

-Били су гори од Немаца – присећа Цмиља. *Ископали су ровове и зашли да кује људе за сирељање. Многим људима тада је Радојко сачувао главу. Клечао је пред њима у рововима и молио за животије машијана. Након тога Радојко се повукао у Високу, где су су Љотићевци, захваљујући поју Алекси Вукотићу, имали своје ујористије.*

За њим је послата војска Филипа Ајдацића, (командант Косјерићке бригаде, прим. аут.), која је имала задатак да дође у Љотићево село, побије и попали све што има у кући Радојка Ђурића. Тога се Цмиља живо сећа.

-Драгољуб и ја чували смо току на Пијерској коси, када сјазисмо војску. Он се одма сакри, а ја остиах код ишале. Двојица од њих извојисе се и пошоше ка мени. Тада сазнах ко су, а и ја њима рекох да сам снаја Радојкова. Нисам умела да лажем. Један од њих ми кријући рече да сјасавам децу, јер они имају зајак све да нас побју. Кренух кући, али ме заусјави сјража и одведе код командантиа. Касније сам сазнала да је то био Филип Ајдацић, земља му косији испурила. Малпиретирао ме је, нагонио да признам да сам пошла девериу да јавим да га чека заседа, а ја нишита знала нисам. Био је мртјав ишан и на крају нареди једном да ме води у пошок и да зна шита треба са мном да уради. А, све време је изнад њега сјајао његов праишлац са мишраљезом, који је до тада мирно сјајао и ћушао. Тада скочи: „Командантие Ајдацићу, злегах и слушах мучење ове жене све до сада, али више не могу. Нећу дозволити да је убијете.“ „Зашио?“, љушито повика Ајдацић. „Зашто шито смо ми једно од браћа, друго од сестире“, рече он смирено. Никад га пре ни после тога нисам видела. Сјасио ми је животи. Војска крену. Нас, Дражу, чича Вукашина и мене послаше кући, а мени наредише да не смем прећи Рзав, иначе ће ме убијти.

Војска је била и са друге стране Рзава, у Погледима. Кућа Ђурића била је опљачкана.

-Јетрва и ја склонисмо децу, а нас две са најмлађим ми у колијевци дејетом побегнемо у неко шибље испод куће. Одједном се зачу злас брала Радојка: „**Брже, браћо, брже!**“, чуо се његов злас, а онда поче да шуца на све стране. Ми видимо упремасе шита се догађа. Он скочи у неку врзину и уиече им. И бомбе су бацали на њега. Побегне им тада, а боље би било да су га шу убили, бар би му косији остале овде.

Ајдацић се преко Рогу повукао, а Радојко је са својом војском одступео ка Ушћу. Цмиљка каже да је он у последње време наговештавао да ће се предати партизанима, јер је схватио да се ближи крај рату, да је на губитничкој страни. **Партизани ће победити** – знао је то. -Убили су га његови – одречито каже Цмиљка. (У историјским записима се каже да је **Р. Ђурић погинуо на Ушћу, у пролеће 44.** у борби против партизана). *Сахранили смо га овде. Из Београда су га доиерали у ариљску цркву. Много људи било је на сахрани. Због Немаца Милош Марковић није смео да дође. Био је са војском на Јанковића кришу и све пошмаирао. У први сумрак чули смо рафале. Дошао је да му ода пошиту. Чак је и камион Немаца дошао из Ужица. Кажу, њихова команда. **Е то га је „убило“**. Касније се власт окомила на њега, иако је био мртав. Колале су у народу, од комунистичке пропаганде, многе наопаке приче о Радојку Ђурићу.*

Млађи брат Милојко у тој да тако кажем муљанцији, успео је да побегне у Немачку, а одатле да емигрира у Америку. Дуго није смео да се јави. Тамо је и умро. У Ариље никада више није дошао.

Али ту није био крај трагедије породице Ђурић. Неволје су их пратиле свих ратних година. Оста нејач. Завлада глад, а све је војске хранити требало, да их не би разжестили, како би главе сачували. Оне беху најјефтиније. Опустеше имања, њиве и пашњаци зарасташе у коров. Пропадала је летина, а са куће Ђурића се није скидао црни барјак. Ослобођење није донело и спасење. Ариље је држао санџачки одред, а околна села ариљски партизани.

-Негде у јесен позваше мештани да се у Ариљу бира председник. Оде и мој Драгољуб. А није ни слушито да ће га издати побраћим Срећен Боровњак, који се пре тога седам дана крио у нашој кући. У иштом су крветиу сјавали. Ја сам их чувала. Он га срео када је прелазео Рзав. Оишиао партизанима који су били у кући Радомира Боровњака и шражио двојицу да ухвати Драгољуба. Нису хтели да пођу са њим. Он оде у Шитаб, узме двојицу санџаклија и ухвати га у кафани код Маца кафеџије. Био је шу са **Чедом Пејровићем**, кога је требао да бирају за председника, јер су његови сви били у комунистима. Чедо му је саветовао да се врати кући, јер за њега није било сигурно да буде шу. Те ноћи није се вратио кући. Сестира му из Ариља шила да моли за животи, али касно. Већ су га били, у име „**револуционарне правде**“ сирељали. Као да нам нису довољно побјили. Као да је требао да нас све заштуру. Ујутру нам јавише да је убијен. Сахранисмо га сушрадан на сеоском гробљу.

Била су то много тешка времена, неподношљива али преживело се некако. Све некако прође али жалост и туга остају. Ето комунисти су хтели да униште и затру домаћинску породицу Ђурића. Зашто? Зашто?

А данас нема више партизана, нема ОЗНЕ, нема УДБЕ, нема кожних капута, али има вере у живот и Божију правду.

Потомци мученика Илије, Драгољуба и Радојка данас живе, раде у Ариљу, власници су веома успешних предузећа, готово неоптерећени стравичном прошлешћу, али нека се ипак не заборави... и да се никада не понови.

наставиће се...